

УДК 783.087.681:271.2-725(477)

Ольга Майба,
аспірант Національного педагогічного
університету ім. М. Драгоманова,

ПРОФЕСІЙНА МАЙСТЕРНІСТЬ СУЧАСНОГО РЕГЕНТА ДИТЯЧОГО ЦЕРКОВНОГО ХОРУ

У статті розглядаються проблеми формування професійної майстерності сучасного регента дитячого церковного хору. Аналізуються особливості педагогічної особистості, професійні вміння та навички, якими мають оволодіти регенти дитячих церковних хорів, і ті завдання, що стоять перед регентом як педагогом позашкільного педагогічного процесу. На думку автора, професійна майстерність сучасного регента відіграє провідну роль у позашкільному педагогічному процесі, що забезпечує формування християнських православних цінностей у дітей молодшого шкільного віку через церковний спів.

Ключові слова: професійна майстерність, регент, церковний спів, дитячий церковний хор.

В статье рассматриваются проблемы формирования профессионального мастерства современного регента детского церковного хора. Анализируются особенности педагогической личности, профессиональные умения и навыки, которыми должны владеть регенты детских церковных хоров, и те задачи, что стоят перед регентом как педагогом внешкольного педагогического процесса. По мнению автора, профессиональное мастерство современного регента играет ведущую роль во внешкольном педагогическом процессе, обеспечивает формирование христианских православных ценностей у детей младшего школьного возраста через церковное пение.

Ключевые слова: профессиональное мастерство, регент, церковное пение, детский церковный хор.

The article deals with the problem of professional skill formation of the modern children's choir regent. The features of teaching personality, professional skills that children must possess the regents church choirs, and the tasks that face the regent as a teacher-school pedagogical process are analyzed. According to the author, professional skills of the modern regent plays a leading role in non-formal pedagogical process, ensures the formation of the Christian Orthodox values in children of primary school age through church singing.

Key words: professional skills, the regent, church singing, the church children's choir.

Постановка проблеми. Педагогічний досвід сьогоденної України переконує у необхідності формування церковного співу тих моральних цінностей, які завжди вважалися традиційними для українців, але були частково втрачені у зв'язку з переважанням з початку 90-х років ХХ століття утилітарно-прагматичного підходу до формування моральної особистості. «Музика посилається у світ, як одкровення краси, що називається богословієм, як явище слави Божої у світі. Краса вища за людство, і тому може його підносити. Вона містить у собі наджиття, і тому може жити, насичувати людей цим нечуваним життям» [3. с. 13]. У зв'язку з цим завдання духовно-морального виховання нового покоління має надзвичайне значення.

Дуже важливими в наш час видаються питання про педагогічні технології, пов'язані з поняттями професійної майстерності сучасного регента дітей молодшого шкільного віку. Можна бути професійно компетентним педагогом, вільно орієнтуватися у предметній сфері, системно сприйматися і діяти у педагогічній реальності, мати особистісно-гуманітарну орієнтацію, вміти узагальнювати та передавати свій досвід іншим колегам, бути здатним до рефлексії, але опанувати професійну майстерність сучасного регента дитячого церковного хору дуже складно. Щоб бути неповторним, досконалим майстром, необхідно мати глибокі всебічні знання і навички концептуального професійного мислення. Професійна майстерність сучасного регента є його особистим внеском у педагогічну культуру суспільства, і завдяки усвідомленню механізмів власної діяльності уможливорює передачу майстерності іншим. Тому у справжнього майстра-регента з'являється своя авторська система, своя школа, свої послідовники.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі аспекти професійної майстерності вчителя музики висвітлено в працях Е. Абдулліна, Л. Арчажнікової, А. Болгарського, Г. Дідич, Л. Коваль, О. Олексюк, Г. Падалки, О. Ростовського, О. Рудницької та ін. Церковно-співоче мистецтво вивчали Н. Герасимова-Персидська, Л. Корній, В. Металов, А. Преображенський, Д. Розумовський. Важливий матеріал для аналізу майстерності регентів і церковно-співочої практики, можливості її розвитку висвітлили у працях сучасні музикознавці, регенти Д. Болгарський, А. Грідненко, О. Кириченко, І. Сахно, О. Тарасенко та ін. Однак проблеми, пов'язані з професійною майстерністю сучасного регента дитячого церковного хору потребують детального вивчення та узагальнення на вимоги, що висуваються перед сучасним регентом дитячого церковного хору.

Мета статті: аналіз професійної майстерності сучасного регента дитячого церковного хору.

Виклад основного матеріалу дослідження. Вагомими принципами позаурочного педагогічного процесу є його індивідуалізація, добровільність, пріоритет виховання, співтворчість, єдність розвитку і саморозвитку,

---

емоційна привабливість міжособистісних взаємин [2]. Позашкільний педагогічний процес залежить від складу його вихованців і характеру взаємин між ними. Він відповідає терміну «творчий процес», оскільки будується на пізнанні внутрішнього світу дитини в умовах максимальної емоційної зручності, значимості і систематичності творчих зусиль.

Однією із основних стратегій позакласного та позашкільного виховання є дати дітям найсучасніші додаткові знання й уміння, а саме: вести діалог, творчо спілкуватися, слухати; вміння працювати незалежно від інших; здатність пізнавати цінність людської індивідуальності відмінностей, поважати себе і оточення, повертати до себе ровесників не для конкуренції, а для співпраці. Багатоплановість і багатоваріантність завдань, які постають перед позашкільним педагогічним процесом, потребують від педагога уміння впливати не лише на дітей, а й на їхніх батьків, друзів, сусідів, на загальну педагогічну ситуацію в мікросоціумі, на групове спілкування дітей, а також уміння працювати в умовах неформального спілкування з позиції неофіційного лідера, бути учасником комунальної творчої діяльності, не відділяти себе від дітей, при цьому залишаючись їхнім керівником [1].

Регент (від лат. *Regents*, – правлячий) – у православній церкві – особа, яка керує хором. Він підбирає голоси для хору, навчає його, керує ним при богослужінні [4].

Не завжди музикант із базою хормейстерською освітою, може керувати церковним хором. Для цього необхідно знати не тільки основи професійного ремесла, а й літургійні особливості церковного богослужіння, розуміти роль окремих піснеспівів, розбиратися у специфічних виконавських тонкощах православної музики. Образ сучасного регента дитячого церковного хору – це образ висококваліфікованого фахівця, музиканта, керівника, педагога та психолога в одній особі. Як вихователь дитячого церковного хору регент зобов'язаний бути лідером, володіти основними принципами управління й прийомами спілкування з дітьми (що нерозривно пов'язано зі знанням психології людських взаємин). Як хормейстер церковного хору регент зобов'язаний знати теорію музики та інші музичні дисципліни, такі як хорознавство, сольфеджіо, диригування, гармонію та інші. Як педагогу дитячого церковного хору та члену кліру Православної Церкви регенту важливо знати основи православного віровчення, статут православного богослужіння, історію та особливості православного богослужбового співу[4]. Дуже важливо розуміти, що співочий послух – це не привід для самозвеличення, а усвідомлене смиренне служіння Богу через ті таланти, які Він дарував кожному з нас. Таким поняттям у світських навчальних закладах ніхто уваги не приділяє. І не менш важливо, щоб ці знання разом із музичною освітою були здобуті ще в дитинстві.

У сучасних умовах саме регент є носієм християнських

православних традицій духовного життя церкви, провідником кращих взірців духовної музики, учителем. Регент, як і педагог, повинен постійно поглиблювати свої знання, удосконалювати уміння і навички, обновляти співочий репертуар хору, аранжувати піснеспіви залежно від складу хору, який може часто змінюватися, вибудовувати службу в єдиному стильовому ключі і головне, щоб спів не заважав молитися, і уміти навчати півчих виховувати смаки священнослужителів, піднімаючи їх до рівня справжніх шедеврів літургійної музики. Іноді священник чекає від регента катехізації півчих. Для цього регент повинен добре знати історію церкви, правила церковного спілкування, поведінки православної людини в церкві та за її межами.

Регент, і як учитель, і як виконавець – взірець для наслідування. Його наслідують не тільки в манері співу, читання, але і в манері одягатися, і, що важливо, манері мислення, оцінці дійсності. Але головне, звичайно, це постійне прагнення до внутрішнього удосконалення, так як без смирення і послуху не досягти ні янгольської подоби, ні янгольського співу, ні повноти гармонії під час Богослужіння і поза храмом. Професійна діяльність регента церковного дитячого хору включає навчально-педагогічне спілкування з учнями, їхніми батьками, колегами і адміністрацією недільної школи, які разом із регентом забезпечують навчання і виховання.

Дитячий церковний хор в умовах недільних шкіл – це специфічний, дуже складний, творчий організм. До складу дитячих церковних хорів у недільних школах входять дівчата і хлопці різних вікових груп. Психологічні труднощі в роботі з таким хоровим колективом полягають у тому, що хлопців, на відміну від дівчат, важче зацікавити хоровим співом, оскільки вони більш схильні до рухливих занять. До того ж голосовий апарат хлопчиків надзвичайно тендітний, потребує особливого підходу, щоб зберегти їх голос.

Церковний дитячий хор потребує від регента виконання цілого комплексу педагогічних, психологічних і суто вокально-хорових завдань. Велику складність становить репетиційний процес із голосами хлопчиків у підлітковому віці, особливо у мутаційний період і після нього. Тому регент повинен мати міцну диригентсько-хорову підготовку і досвід роботи з дітьми. Крім того, як правило, церковні хори малокомплектні (10–15 чоловік), тому тут необхідна проводиться індивідуальна робота, оскільки у хор приходять діти з різними музикальними здібностями.

Головне завдання регента в роботі з дитячим церковним хором – це накреслити правильні орієнтири для формування духовної, гармонійної й естетично розвиненої особистості дитини, яка любить рідну історію і культуру, наділена високими моральними якостями, прагне здобути під час навчання знання, вміння та навички розвивати і використовувати на благо Церкви, людей та Вітчизни, одним словом – формування християнських

православних традицій і цінностей.

Відомо, що православ'ям не можна «займатися», православ'ям треба жити. Головне у здобутті віри дитиною – сімейна атмосфера благоговіння перед Святиною, шанобливе ставлення батька і матері одне до одного, відчуття живого зв'язку з Церквою, особливо в недільні та святкові дні, безперервна молитва батьків за дітей. Тому основна хорова діяльність церковного дитячого хору – участь у Богослужінні. Ніякі спеціальні гімназії, системи виховання не зможуть зробити для розвитку наших дітей стільки, скільки може дати їм регулярне відвідування храму, присутність на церковній службі.

Чому ми таку велику увагу приділяємо роботі саме з дітьми молодшого шкільного віку? Дуже добре про це говорить священник Сергій Ніколаєв: «У нашій пам'яті спогади дитинства займають особливе місце. Книгу дитинства ми готові читати і перечитувати багато разів. Але яка щаслива людина, що згадує церковне дитинство! Згадує роки, коли серед люблячих, добрих, лагідних милих рідних зовсім поруч були Боженька, Богородиця, Микола Угодник, Янгол Хранитель. Душа пам'ятає щастя дитячої молитви, святкового причастя ...» [5].

Відомо, що від особистості викладача залежить успіх у викладанні дисципліни. Для того щоб викладач був справжнім творцем здорового духовно-морального світоглядного поля, він повинен володіти не тільки необхідними професійними компетенціями, а й особливими особистісними якостями, які дозволять йому виконувати складні завдання виховання дітей, чітко усвідомлювати мету викладання «Церковного співу», знати куди і як вести дітей у процесі освоєння дисципліни, до чого їх готувати як особистостей, професіоналів і громадян, які навички прищеплювати, що передавати і як ненав'язливо, але активно впливати на їхнє виховання. Адже, зрештою, викладач несе певну, часом досить велику, частку відповідальності за те, якою людиною став його вихованець, який спосіб життя він став вести, які вчинки робити, яку мету в цьому житті обрав для себе. І тут ми можемо перебільшити роль особистих якостей викладача як загальних, так і спеціальних, орієнтованих на передачу духовно-моральної культури, дисциплін, включаючи теологію. Одним із наріжних каменів особистісних якостей регента дитячого церковного хору є глибока і щира віра в Бога, воцерковлення, духовний досвід, а також участь у євхаристичному спілкуванні зі своїми вихованцями. Знайти гідного воцерковленого професіонала в наш час – завдання досить складне.

Сучасний регент є носієм традицій духовного життя церкви, провідником духовної музики в її видатних взірцях, учителем. Причому учителем не тільки лівого і правого криласу. Як правило, на криласі збираються однодумці регента, його колеги, друзі, студенти. Педагогічним ідеалом є святість – саме до неї, як до кінцевої мети особистісного становлення, веде викладач своїх вихованців. Нагадаємо слова настоятеля афонського монастиря Ватопед ігумена Єфрема: «Якщо ти ченець – будь

святим ченцем, якщо ти викладач – будь святим викладачем, якщо ти журналіст – будь святим журналістом!». Тобто, будь святим у своїй професії. Відповідно, методика викладання потребує особливих підходів. Один з важливих аспектів цієї методики - молитовний труд регента, який молиться за своїх дітей – особисто або подає за них записки. Усвідомлення дітьми того, що їхнє життя небайдуже їх педагогові, що за них моляться, переживають, не залишиться без відгуку в юнацьких серцях і, можливо, стане однією з перших сходинок в особистісному становленні.

Регент, прищеплюючи дітям вокально-хорові навички в галузі церковного співу, повинен дбати і про їх духовно-моральну культуру – відкрити джерела (святоотецьку спадщину, життя, духовну літературу, дослідження на відповідні теми), пояснити методи та особливості роботи з ними стосовно церковного співу, визначити ціннісні орієнтири, на яких надалі вихованець зможе вибудовувати своє життя укупі з особистісним становленням. Інше важливе завдання регента як педагога – передача християнських православних традицій і традицій співочої хорової школи, характерних для церковного співу.

Готуючись до заняття, регент відбирає методи і прийоми, за допомогою яких він передбачає виконання поставлених завдань. Проте їх застосування повинно бути гнучким. У цьому виявляється майстерність регента, вміння бачити своїх вихованців і керувати ситуацією. Згасання у дітей інтересу до діяльності – це сигнал для негайного перемикавання на нові методи і прийоми, інші види музичної діяльності або інший репертуар. Кожна дитина має своєрідне поєднання здібностей, особистісних якостей. Важливо помітити і розвинути все краще, закладене від природи, використовуючи прийоми індивідуально-диференційованого підходу, завдання різного ступеня складності (звернені до однієї дитини, підгрупи дітей, всієї групи). Регент повинен враховувати інтереси, схильності дітей до різних видів музичної діяльності, загальний і музичний розвиток.

Отже, сучасний регент дитячого церковного хору в особистісно-орієнтованому освітньому процесі нашого часу має стати професійним майстром педагогічної взаємодії, творцем такої освітньої ситуації, в якій реалізуються його особистісні функції та задіяна особистість дітей.

Висновки і перспективи. Таким чином, професійна майстерність сучасного регента – це взаємозалежна сукупність компонентів позашкільного педагогічного процесу, що забезпечує формування християнських православних цінностей у дітей молодшого шкільного віку через церковний спів.

У подальшому дослідженні ми передбачаємо розглянути форми і методи роботи сучасного регента, які спрямовані на розвиток цілісної духовно-моральної особистості, емоційної сфери дітей молодшого шкільного віку в умовах недільної школи та розробити комплексну методику формування християнських православних цінностей у процесі хорової діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кобзар Б. С. Позакласна та позашкільна виховна робота / Б. С. Кобзар. – К. : Знання, 1973. – 46 с.
2. Матвієнко О. В. Моральне виховання молодших школярів у позаурочній та позашкільній діяльності : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец.13.00.01 ; Національний педагогічний ун-т ім. М. П. Драгоманова/ О. В. Матвієнко. – К., 1999. – 19 с.
3. Медушевський В. В. Представления о миссии музыки как фундамент образования / В. В. Медушевський // Сб. «Церковь и искусство» IX всероссийские научно-образовательные знаменские чтения «Традиционные ценности в условиях глобализации». – 2014. – с. 12.
4. На допомогу регенту . [Електронний ресурс] <http://helpregent.com/>
5. Николаев С. Детское счастье / С. Николаев // Даниловский благовестник. – Серия «За советом к бабушке». – 2001. – 96 с.